

УДК 378.1

С.В. САПОЖНИКОВ,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

АНАЛІЗ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті аналізуються концептуальні засади розвитку вищої педагогічної освіти в країнах – членах Організації Чорноморського економічного співробітництва (Азербайджану, Албанії, Болгарії, Вірменії, Греції, Грузії, Молдови, Росії, Румунії, Туреччини та України, висвітлюються основні напрями реформ систем вищої педагогічної освіти та виявляються основні тенденції розвитку цих системи.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, система вищої освіти, стратегічні напрями.

Постановка проблеми. Сьогодні в країнах Чорноморського регіону визначається суттєвими перетвореннями – здійснюється оновлення всіх структур її національних систем освіти, модернізуються зміст і методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя і школою. Загальний напрям усіх змін у системі вищої освіти обумовлений розпочатим об'єднанням держав Чорноморського економічного регіону і країн Європейського Союзу. На початку ХХІ століття Уряди одинадцяти країн – Румунії, Болгарії, Туреччини, Грузії, Росії, України (прибережні країни) і Молдови, Албанії, Греції, Азербайджану, Вірменії – домовилися про Чорноморське економічне співробітництво (BSEC), у якому функціонує Парламентська Асамблея Чорноморського економічного співробітництва (PABSEC). Обидві регіональні організації у своїх статутних документах орієнтуються на європейські освітні процеси і прагнуть співпраці у галузі вищої освіти. Усі країни регіону приєдналися до ООН і її спеціалізованих органів, а також до Організації з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE). Зазначимо, що у системах вищої освіти країн Чорноморського регіону навчається близько 5 мільйонів студентів і працює близько 400 тисяч викладачів. 6 березня 1993 року в Стамбулі міністри культури Албанії, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови, Румунії, Росії, Туреччини та України підписали Чорноморську конвенцію про співробітництво у галузі культури, освіти, науки та інформації. П'ятнадцять статей конвенції охоплюють різноманітні починання, а також різні форми співробітництва у галузі культури, освіти, науки та інформації, у тому числі співробітництво та взаємообмін наукових і культурних організацій та освітніх установ. Конвенція передбачає обмін викладачами, лекторами та студентами, мовну практику, наукову та дослідну діяльність, аспірантуру, обмін інформацією про можливості взаємного визнання дипломів і ступенів, розробку програм молодіжного культурного обміну, міжрегіональне співробітництво та пряму взаємодію міст та регіонів, що приєдналися до конвенції країн у галузі культури, освіти, науки та інформації.

У 1997 році з метою розвитку співробітництва та ефективної взаємодії в освітній, науковій та культурній сферах університетів та інших організацій країн – учасниць Організації Чорноморського економічного співробітництва була заснована Мережа університетів Чорноморського регіону (BSUN).

Сьогодні між країнами – членами Парламентської Асамблеї Чорноморського економічного співробітництва (PABSES) діють двосторонні урядові угоди та протоколи про співро-

© С.В. Сапожников, 2016

бітництво у галузі освіти. Туреччина підписала договори про співробітництво у галузі культури і освіти з Албанією, Азербайджаном, Румунією та Росією. Україна має домовленість про співробітництво у галузі освіти з Румунією та Молдовою. Міністерство освіти Азербайджанської Республіки уклало договори про співробітництво з відповідними міністерствами Туреччини, Росії та Молдови. Грецька Республіка у галузі освіти співпрацює з Азербайджаном, Албанією, Вірменією, Болгарією, Грузією, Румунією, Росією, Туреччиною та Україною.

Аналіз останніх досліджень. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевич, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г.В. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.). Проблеми історії, філософії і теорії вищої педагогічної освіти в Україні і за кордоном висвітлено у працях С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ладижець, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Ничкало, Ф. Паначіна, З. Равкіна, Ш. Чанбарісова, В. Шадрікова, І. Яковлева, М. Ярмаченка, Б. Вульфсона, С. Головка, В. Креміня, Н. Лізунова, З. Малькова, І. Марцінковського, М. Нікандрова, Л. Пуховської, Т. Яркіної, Т. Кошманової, Т. Кристопчук та ін.

Метою статті є аналіз концептуальних засад розвитку системи вищої педагогічної освіти у країнах Чорноморського регіону відповідно до основних положень Болонської декларації.

Згідно з метою було поставлено такі **завдання**: проаналізувати існуючі державні документи, що відображають концептуальні засади розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону.

Виклад основного матеріалу. Системними компонентами в освітньому законодавстві країн – учасниць Організації Чорноморського економічного співробітництва є Закони «Про освіту», які виконують функції основ законодавства у галузі освіти. Саме в них були сформульовані фундаментальні принципи державної політики у галузі освіти, які стали основою для реформування освітніх систем. Порівняльний аналіз Законів «Про освіту» дає підстави стверджувати, що принципи, на яких вони побудовані, є спільними для всіх країн Чорноморського регіону: доступність освіти; світський характер освіти; гуманістична спрямованість; пріоритет людських цінностей; виховання у молоді громадянськості, працьовитості, поваги до прав та свобод людини, любові до навколишнього природного середовища та родини; єдність навчання та виховання; інтеграція культурного та освітнього простору; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями, цінностями; свобода та плюралізм в освіті; демократичний, державно-суспільний характер управління освітою; автономність освітніх закладів; науковість; гнучкість та прогнозованість, наступність та неперервність системи освіти; її інтеграція з наукою та виробництвом; відповідність світовому рівню освіти.

Слід зазначити, що концептуальні норми законів «Про освіту» є фундаментом для створення відповідних законодавчих актів для кожного з освітніх рівнів. На цій підставі були розроблені, обґрунтовані та прийняті *концепції, доктрини, стратегії та програми розвитку освіти* – узагальнюючі законодавчі документи кожної з країн Чорноморського регіону, які регламентують процеси функціонування та реформування національних освітніх систем.

Дослідження систем підготовки майбутніх педагогів потребує системного аналізу концептуальних основ вищої педагогічної освіти Чорноморського регіону. Необхідність такого аналізу зумовлена соціально-економічними процесами, які відбуваються в досліджуваних країнах: посиленням демократичних тенденцій і підвищенням ролі загальнолюдських цінностей, розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів у науці, освіті, трансформаціями власних національних культур та цивілізаційних змін у сучасному світі у контексті болонських перетворень.

Основою розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти Азербайджану є Концепція «Азербайджан – 2020: Погляд у майбутнє» [1]. Основна мета цієї програми полягає в інтеграції системи вищої освіти країни до європейського освітнього простору, побудові її

відповідно до принципів Болонського процесу. Основними стратегічними напрямками визнано забезпечення привабливості та конкурентоспроможності системи вищої освіти, створення кадрового потенціалу відповідно до вимог інформаційного суспільства та економіки, базованої на знаннях.

Концепція спрямована на реалізацію таких стратегічних дій: оновлення нормативно-правової бази вищої освіти відповідно до Болонської декларації та міжнародної освітньої практики; положення концепції створюють правову базу для інтеграції системи вищої освіти до загальноєвропейського освітнього простору; удосконалення системи управління освітою за рахунок упровадження таких управлінських моделей, які б забезпечували активну участь усіх зацікавлених сторін у формуванні нової генерації менеджерів освіти; цей процес відбуватиметься, зокрема, в напрямках: підвищення незалежності всіх видів навчальних закладів, управління навчальними закладами на суспільно-державній основі шляхом широкого залучення громадськості (батьків, студентів, місцевих громад), використання сучасних технологій управління; удосконалення змісту вищої освіти, що передбачає приведення спеціальностей у відповідність до європейської класифікації та вимог сучасного ринку праці, підготовку та використання освітніх планів та програм, освітніх ресурсів, оновлення наявних програм навчальних дисциплін, науково-методичних рекомендацій; широке використання у навчальному процесі сучасних освітніх та інформаційних технологій; налагодження тісних зв'язків з базовими компетентними організаціями (роботодавцями) у сфері підготовки вчителів (школами та відділами освіти), розвиток системи студентського самоуправління; забезпечення якості вищої педагогічної освіти шляхом залучення міжнародних експертів до акредитації вищих навчальних закладів і створення системи, яка визначає рейтинг університетів; система оцінки знань студентів повинна бути приведена у відповідність до ECTS; концепцією передбачено заходи для обов'язкового використання державних освітніх програм приватними вищими навчальними закладами; обов'язкове забезпечення повної прозорості діяльності вищих навчальних закладів шляхом використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій; створення системи атестації наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників; розробка ефективних механізмів сертифікації вчительської діяльності, що дає право працевлаштування за фахом; удосконалення системи управління, яка забезпечує якість освітніх послуг у вищих навчальних закладах; відкриття центрів моніторингу ринку праці і працевлаштування, створення науково-методичного супроводу тренінгів для професорсько-педагогічного складу країни та закордонних викладачів; організація науково-дослідної роботи згідно із сучасними вимогами, забезпечення спільної діяльності науково-дослідних інститутів країни та вищих навчальних закладів, використання їх потенціалу в системі кадрової підготовки; оптимізація мережі науково-дослідних інститутів за рахунок приєднання деяких з них до вищих навчальних закладів; модернізація матеріально-технічної бази: розбудова університетських кампусів (містечок, освітньої інфраструктури), створення у вищих навчальних закладах центрів інформаційно-комунікативних технологій, навчальних, науково-дослідних, дослідно-випробувальних лабораторій, електронних бібліотек, ресурсних, тренінгових центрів, забезпечення їх навчально-методичним і науковим обладнанням; розробка і впровадження нових механізмів економіки вищої освіти.

Концепцією передбачаються заходи для фінансування вищих навчальних закладів як на бюджетній основі, так і за рахунок фізичних та юридичних осіб, удосконалення процедури залучення альтернативних джерел фінансування.

Таким чином, аналіз концептуальних засад вищої освіти Азербайджану дозволяє виявити стійку тенденцію до інтеграції системи вищої педагогічної освіти до світового освітнього простору, що, у свою чергу, актуалізує тенденцію до інтернаціоналізації та полікультурності. Така відкритість освітнього простору сприяє динамічним змінам у змісті і структурі навчального процесу. Водночас очевидними є і причини подібності еволюційних процесів в освіті країн Чорноморського регіону, тобто конвергенції освітніх систем, близьких територіально, проте не споріднених за морфологічними ознаками. Тенденція конвергенції дозволяє створити єдиний освітній простір країни, сформувати відкриту систему освіти дорослих, тим самим «пом'якшуючи» вплив світових тенденцій та розробляючи механізми збереження національної складової, національної специфічності систем освіти дорослих. Ана-

ліз систем вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону дозволяє стверджувати, що *тенденція конвергенції* є характерною для цих країн.

Основним документом, який продовжує діяти та визначає пріоритети розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *Албанії*, є Стратегія вищої освіти на 2013–2020 рр. *Основною метою* освітніх перетворень, передбачених документом, є інтеграція системи вищої освіти країни до європейського освітнього простору, формування високоосвічених громадян, здатних побудувати суспільство знань, причому освіта має бути одним з головних пріоритетів сучасної державної політики, впровадження особистісно-орієнтованих навчальних програм. Цим документом визначено *п'ять стратегічних пріоритетів* для розвитку системи вищої педагогічної освіти на найближчі роки: розширення системи вищої педагогічної освіти з метою задоволення потреб місцевих громад у європейських освітніх стандартах; урізноманітнення напрямів підготовки спеціалістів з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку країни; підвищення якості викладання і навчання в системі вищої педагогічної освіти шляхом утвердження принципу неперервності освіти; надання автономії вищим навчальним закладам, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів; удосконалення системи фінансування задля досягнення загальних цілей розвитку освіти країни [4].

Національною стратегією передбачається подальше розширення приватного сектора вищої педагогічної освіти за рахунок збільшення контингенту студентів. Ключовим моментом стратегії є рішення про збільшення державного фінансування вищої педагогічної освіти вдвічі.

Таким чином, аналіз Національної стратегії в галузі вищої освіти та інших державних документів, які визначають розвиток педагогічної освіти *Албанії*, дозволив виявити *тенденцію до розширення системи вищої педагогічної освіти* й урізноманітнення напрямів підготовки майбутніх педагогів. Як і в Азербайджані, спостерігається *тенденція до динамічних змін у змісті і структурі навчального процесу*. Як наслідок, у країні формується нова генерація сучасних педагогів із гнучким мисленням, здатних до аналітичної і творчої діяльності, до вирішення проблем різного характеру.

Концептуальною стратегією системи вищої педагогічної освіти *Болгарії* є Стратегія розвитку вищої освіти на період з 2014 по 2020 рік, *основною метою* якої є встановлення тісного зв'язку із потребами бізнесу, створенням нових робочих місць, участь бізнес-структур у магістерських програмах, оптимізація управління діяльністю університетів.

Загалом же найбільш характерними для розвитку сучасної вищої педагогічної освіти *Болгарії* є такі *тенденції*: посилення інтеграційних процесів і гуманізація освітнього простору, інтеграція до світового освітнього простору, динамічні зміни у змісті і структурі навчання, конвергенція.

Основою розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *Вірменії* стало виконання Стратегії розвитку неперервної освіти та Плану дій на 2011–2021 роки. *Основною метою* документа є визначення пріоритетних напрямів діяльності задля забезпечення прогресивного розвитку освіти в країні. Цим документом встановлено такі цілі і завдання освіти: забезпечення доступності освіти на всіх її рівнях; покращання якості освіти, забезпечення її конкурентоспроможності на місцевому та міжнародному ринках праці; забезпечення постійного підвищення рівня освітніх досягнень; розвиток потенціалу міжнародного співробітництва; сприяння усвідомленню особистістю своєї значущості і цінності. Зазначимо, що відповідно до ухваленої урядом країни державної програми, передбачено підвищення рівня доступності освіти, аби кожний громадянин мав можливість здобути сучасну освіту відповідно до своїх інтелектуальних можливостей і прагнень. Окрім того, цей документ спрямований на забезпечення повної сумісності освіти *Вірменії* з наявними міжнародними критеріями і підвищення її престижу як для співвітчизників, так і для зарубіжних громадян. Впровадження нових інформаційних технологій із підвищенням якості освіти сприятиме формуванню об'єктивного уявлення про вірменські освітні заклади в міжнародних освітніх мережах. Крім того, передбачається, що перетворення в системі освіти повинні відбуватися системно в усіх регіонах країни. Деякі стратегічні перетворення відбуваються у рамках програм «Перетворення в управлінні та фінансуванні освіти» та «Якість і відповідність освіти», які фінансуються за рахунок Міжнародного валютного фонду з 1998 року.

Аналіз державних програм, в яких відображаються концептуальні засади розвитку вищої педагогічної освіти у Вірменії, дозволив виявити спільні з Албанією, Азербайджаном, Болгарією *тенденції розвитку*. Зокрема йдеться про динамічні зміни у змісті і структурі навчання, інтеграцію до світового освітнього простору, *тенденцію до інтернаціоналізації та полікультурності*, а також *тенденцію конвергенції*.

Основним документом, який визначає пріоритети розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти сучасної Греції, є Робоча програма ЄС «Освіта та підготовка 2020». *Основною метою* документа є розвиток освітніх та навчальних систем держав – учасниць програми як засобів реалізації громадян своїх потенціалів, що, у свою чергу, забезпечуватиме їх економічну стабільність і працевлаштування громадян.

Цим документом визначено такі стратегічні *завдання*: активізація процесу реалізації стратегії неперервного навчання, розвиток національних кваліфікаційних рамок, пов'язаних із Європейською структурою кваліфікацій і використання більш гнучких шляхів навчання; подальше поширення мобільності студентів, викладачів, науковців та адміністраторів; підвищення якості й ефективності освіти, підготовки кадрів на усіх рівнях освіти та професійної підготовки; забезпечення рівного доступу до вищої освіти, яка повинна сприяти розвитку навичок, компетенцій громадян, необхідних для їх працевлаштування і подальшого навчання. Недоліки освіти повинні усуватися за рахунок високої якості навчання молоді, включаючи ранню освіту; підвищення творчої й інноваційної діяльності на всіх рівнях освіти, у тому числі й підприємництво; набуття ключових компетенцій: усі громадяни повинні бути залучені до функціонуючого трикутника знань «освіта – дослідження – інновації»; слід сприяти розвитку партнерських відносин між підприємствами, закладами освіти, освітніми товариствами і громадянським суспільством; система вищої педагогічної освіти повинна враховувати особливості всіх ланок освіти, як формальної, так і неформальної, у контексті «навчання протягом усього життя» [4].

У результаті аналізу концептуальних засад розвитку вищої педагогічної освіти Греції було виявлено такі стійкі *тенденції*: єдність освіти в її розмаїтті, навчання та виховання майбутніх педагогів у рамках єдиного освітнього та культурного простору, конвергенція.

Основним документом, який визначає пріоритети розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти Грузії є Стратегія реформи професійної освіти та навчання (2013–2020 рр.). *Основною метою* документа є забезпечення доступу до якісної вищої професійної освіти в країні. Стратегією визначено такі цілі і завдання професійної освіти і навчання: виконувати соціальне замовлення населення у вигляді професійної підтримки громадян, розвитку кар'єри і соціального захисту їх індивідуальності; надавати економіці країни і міжнародному ринку праці кваліфікаційний компетентний штат, забезпечуючи відповідність між мінімальним ринком праці та системою професійної освіти і навчання; підтримувати компетентність працівників програмами перенавчання і постійним професійним зростанням; розвивати людські можливості в умовах нових соціально-економічних відносин, заохочувати людей до самостійного пошуку роботи та заповзятливості; підтримувати студентську мобільність; забезпечувати професійний розвиток національних меншин країни, створювати можливості для їх працевлаштування; сприяти розвитку у людей прагнення навчатися протягом усього життя; розвивати шкільне ділове партнерство.

Отже, аналіз стратегій розвитку сучасної вищої педагогічної освіти у Грузії дозволив виявити такі *тенденції*: динамічні зміни у змісті і структурі навчання, інтеграція до світового простору вищої освіти, полікультурність, інтернаціоналізація та конвергенція.

Основним державним документом країни, в якому передбачено ключові напрями розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти Молдови є Національна стратегія розвитку «Молдова – 2020: 7 рішень для економічного зростання та зниження рівня бідності» [2]. У даному документі уряд країни пропонує модель історичного майбутнього розвитку країни. Документом було визначено 4 *пріоритетних напрями* розвитку країни: *освіту, шляхи, доступ до фінансів та ділове середовище*. У розділі «Освіта необхідна для кар'єри» зазначається, що людський капітал є одним з небагатьох ресурсів, який може дати Республіці Молдова вагомі переваги. А також наводиться стратегічна концепція, яка визначає *основну мету* діяльності щодо модернізації системи професійної підготовки і вдосконалення механізмів неперервного навчання кадрів. У документі наголошується, що такі кроки допоможуть громадянам адаптуватися до нових умов ринку праці.

Стратегічною концепцією визначено такі *цілі і завдання* у сфері освіти: приведення системи освіти країни у відповідність до вимог ринку праці; у світлі реалізації концепції політика в галузі освіти повинна бути спрямована на забезпечення якості освіти; ухвалення нового законодавства про освіту, яке б у своїй основі враховувало європейський досвід, що дозволить провести структурні та інституціональні реформи в галузі освіти, на основі принципу ефективності та якості; реформування системи досліджень та інновацій шляхом демонополізації її фінансування, з використанням послідовних та виважених правил, спрямованих на підтримку передового досвіду в галузі освіти і науки; створення Національної агенції із забезпечення якості у сфері вищої освіти та наукових досліджень; перегляд принципів і критеріїв оцінки інтелектуального потенціалу вищих навчальних закладів, реструктуризація науково-дослідних завдань, переорієнтація інституціональних послуг, які надаються студентам; підсилення вимог до кадрового складу вищого навчального закладу (вимогою якості кадрового складу стане 75% частка викладачів з педагогічними та науково-дослідними ступенями та званнями); з метою стимулювання конкуренції між вищими навчальними закладами планується змінити формулу фінансування університетів, беручи як основний критерій їх досягнення, пропонуючи більш розширену фінансову автономію.

Таким чином, підвищення якості освітнього процесу сприятиме привабливому і сприятливому інвестиційному клімату. А приплив кваліфікованої, відповідальної, здатної до навчання робітничої сили, у свою чергу, підвищить продуктивність праці і конкурентоспроможність. Аналіз Національної стратегії розвитку «Молдова – 2020: 7 рішень для економічного зростання та зниження рівня бідності», яка містить концептуальні засади розвитку вищої педагогічної освіти у Республіці Молдова, дозволив виявити такі *тенденції*: динамічні зміни у змісті і структурі навчання, полікультурність, інтернаціоналізація та конвергенція.

Пріоритетні напрями розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *Росії* визначає Національна доктрина освіти у Російській Федерації та Державна програма розвитку освіти на 2013–2020 рр. Цим документом визначаються цілі виховання і навчання, шляхи їх досягнення за допомогою державної освіти в галузі освіти та очікувані результати розвитку системи освіти на період до 2025 року. У доктрині визначено стратегічні цілі освіти, які безпосередньо пов'язані із сучасними проблемами розвитку російського суспільства: подолання соціально-економічної та духовної кризи, забезпечення високої якості життя народу і національної безпеки; поновлення статусу Росії як великої держави у сфері освіти, культури, науки, високих технологій та економіки; створення основи для сталого соціально-економічного і духовного розвитку Росії.

Основною метою Державної програми розвитку освіти на 2013–2020 рр. є забезпечення доступності якісної освіти, яка відповідає вимогам інноваційного соціально-орієнтованого розвитку Російської Федерації. Основними *завданнями* Програми є: модернізація загальної та дошкільної освіти як інституту соціального розвитку; приведення змісту та структури професійної освіти у відповідність до потреб ринку праці; розвиток системи якості освіти та затребуваності освітніх послуг.

Сьогодні Програма перебуває на другому етапі своєї реалізації, який передбачає завершення розпочатих на першому етапі стратегічних проєктів, забезпечуючи послідовні зміни у сфері освіти на усій території Російської Федерації. На цьому етапі будуть сформовані нові моделі управління освітою в умовах широкомасштабного використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також визначено основні позиції відповідно до цілей і завдань цільової програми розвитку освіти на наступний період.

Системний аналіз Національної доктрини освіти та Федеральної цільової програми розвитку освіти на 2013–2020 рр., зокрема – концептуальних засад розвитку вищої педагогічної освіти у Російській Федерації, дозволив виявити такі характерні для сучасного освітнього простору *тенденції розвитку*: динамічні зміни у змісті і структурі навчання, глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція до світового простору вищої освіти, полікультурність, конвергенція.

Основою розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *Румунії* продовжує залишатися новий Закон «Про Національну освіту», № 1/2011 р. та Національна програма досліджень та інновацій на 2015–2020 рр. Основною метою документа є зниження соціальної

нерівності в соціально-економічному розвитку між Румунією та ЄС шляхом досягнення конкретних цілей, а саме: навчання і розвиток особистості на демократичних засадах протягом усього життя, формування кадрів, здатних до навчання у різних професійних напрямках та адаптації на ринку праці, створення системи освіти та професійної підготовки, яка буде сприяти розвитку в громадян актуальних для сучасного світу умінь та навичок.

Головними завданнями Стратегії є: забезпечення рівних можливостей для отримання освіти і збільшення кількості контингенту студентів; розвиток системи обов'язкової освіти; подальша децентралізація та збільшення автономії вищих навчальних закладів; обґрунтування економічної конкурентоспроможності та програм інноваційних досліджень у вищих навчальних закладах; модернізація освіти в сільській місцевості; розвиток системи неперервної освіти; забезпечення відповідності системи освіти і досліджень сучасним європейським моделям; підвищення якості системи освіти і наукових досліджень для подальшого творчого розвитку людських ресурсів.

Аналіз цих документів, у яких відображаються концептуальні засади розвитку вищої педагогічної освіти у Румунії, дозволив виявити такі основні *тенденції розвитку*: динамічні зміни у змісті і структурі навчання, інтернаціоналізація, інтеграція до світового простору вищої освіти, полікультурність та конвергенція.

Основним документом, у якому відображено концептуальні напрями розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *Туреччини* продовжує залишатися Стратегія вищої освіти (2007 р.) [3]. *Основною метою* документа є реалізація загальних і конкретних цілей вищих навчальних закладів відповідно до шести принципів ідеології Кемаля Ататюрка: *республіканізм* (ідеал конституційної демократичної республіки); *націоналізм* (ідеал національної держави, яка патріотично виховує своїх громадян у дусі відданості титульній нації); *народність*, або *популізм* (боротьба проти класової нерівності і станових привілеїв); *лаїцизм*, або *секуляризм* (світський характер держави і відокремлення держави від ісламу); *державне регулювання* (побудова змішаної економіки при лідируючій ролі держави); *реформізм* (курс на вестернізацію і боротьбу з пережитками традиційного суспільства, опора на прогрес та просвіту).

Основними завданнями Стратегії є: модернізація управління вищою школою; забезпечення доступності освіти; розвиток системи забезпечення якості вищої професійної освіти; підвищення якості професійно-педагогічної підготовки викладачів; розвиток інтернаціоналізації і мобільності у сфері освіти і науки [3].

Таким чином, аналіз Стратегії вищої педагогічної освіти *Туреччини* (2007 р.) дозволив виявити такі *тенденції*: динамічні зміни у змісті і структурі навчання, глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція до світового простору вищої освіти, полікультурність та конвергенція.

Основним державним документом, який визначає стратегічні напрями розвитку сучасної системи вищої педагогічної освіти *України*, є Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., ухвалена 28 жовтня 2011 р. III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти, та Концепція розвитку педагогічної освіти (2012 р.). *Метою* Національної стратегії розвитку освіти в Україні є: підвищення доступності якісної конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; – забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання упродовж усього життя.

Національною стратегією визначаються *пріоритетні напрями розвитку* освіти: реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини; оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти; модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; формування безпечного освітнього середовища, екологізація освіти; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; інформатизація освіти, вдосконалення бі-

бліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти; підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Сьогодні у процесі активного громадського обговорення перебуває проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років.

Висновки. Порівняльний аналіз державних документів, які містять концептуальні засади розвитку систем педагогічної освіти країн Чорноморського регіону, надав підстави щодо визначення особливостей і стратегічних пріоритетів, які є загальними для всіх країн Чорноморського регіону: розробка нової, удосконалення чинної законодавчої і нормативно-правової бази країни; забезпечення рівного доступу до вищої педагогічної освіти на всіх її рівнях, яка повинна сприяти розвитку компетенцій громадян, необхідних для їх працевлаштування, ефективної праці і подальшого навчання; інтеграція вищої освіти країни до європейського освітнього простору; приведення системи освіти країни у відповідність до вимог ринку освітніх ресурсів і праці; покращання якості освіти і забезпечення її конкурентоспроможності на місцевому та міжнародному ринках праці; удосконалення механізмів управління вищими навчальними закладами відповідно до вимог сьогодення, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів шляхом розвитку їх автономії; реформування системи досліджень та інновацій шляхом демонополізації її фінансування, з використанням відповідних правил, спрямованих на підтримку передового досвіду в галузі освіти і науки; модернізація матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів країни; всебічна підтримка студентської мобільності.

Список використаних джерел

1. Сапожников С.В. Вища педагогічна освіта в країнах Чорноморського регіону: історія і сучасність: [монографія] / С.В. Сапожников. – Дніпропетровськ: Інновація, 2013. – 480 с.
2. Молдова–2020. Национальная Стратегия Развития: 7 решений для экономического роста и снижения уровня бедности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gov.md/public/files/Moldova_2020_RUS.pdf
3. Стратегія вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khas.edu.tr/en/research/starar/starar-s-aims-and-responsibilities/starar-s-aims-and-responsibilities-2.html>
4. Education and Training 2020 (ET 2020) [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.europa.eu/legislation_summaries/education.../ef0016_en.htm.
5. Strategija (scala) (2008–2013) [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.dsd.gov.al/dsd/pub/skala_121_07_2008_5_511_1.pdf

References

1. Sapozhnikov, S.V. (2013). *Vyshcha pedahohichna osvita v krainakh Chornomorskohorehionu: istoriia i suchasnist* [Higher pedagogical education in the Black Sea region: history and modernity]. Dnipropetrovsk, Innovatsiia Publ., 480 p. (In Ukrainian).
2. *Moldova-2020. Natsionalnaia strstehiia razvitiia: 7 reshenii dlia ekonomicheskoho rosta i snizheniia urovnia bednosti* [Moldova 2020. National Development Strategy: 7 solutions for economic growth and poverty reduction]. Available at: http://www.gov.md/public/files/Moldova_2020_RUS.pdf (In Russian).
3. *Stratehiia vyshchoi osvity* [Strategy for Higher Education]. Available at: <http://www.khas.edu.tr/en/research/starar/starar-s-aims-and-responsibilities/starar-s-aims-and-responsibilities-2.html> (in Ukrainian).
4. Education and Training 2020 (ET 2020) [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.europa.eu/legislation_summaries/education.../ef0016_en.htm.
5. Strategija (scala) (2008-2013) [Electronic resource]. Available of access: http://www.dsd.gov.al/dsd/pub/skala_121_07_2008_5_511_1.pdf

В статье анализируются концептуальные основы развития высшего педагогического образования в странах – членах Организации Черноморского экономического сотрудничества (Азербайджана, Албании, Армении, Болгарии, Греции, Грузии, Молдавии, России, Румынии, Турции и Украины), освещаются основные направления реформ систем высшего педагогического образования и выявляются основные тенденции развития этих систем.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, система высшего образования, стратегические направления.

In the article, the conceptual principles of development of higher pedagogical education are analyzed in the countries-members of the Organization of Black Sea Economic Collaboration (Azerbaijan, Albania, Bulgaria, Armenia, Greece, Georgia, Moldova, Russia, Romania, Turkey and Ukraine); basic directions of reforms of the systems of higher pedagogical education are illuminated and basic progress trends come to light.

Key words: higher pedagogical education, system of higher education, strategic directions.

Одержано 25.10.2016.